

Mystiek

Kwadrant

Kwartaalblad van de Remonstrantse Gemeente
Twente, Jaargang 10, nummer 1, maart 2018

Redactie

Kirsten Slettenaar, Cor Langen en Henk van Wa-
veren

Doelstelling

Kwadrant is een Remonstrants kwartaalblad voor Twente. De naam slaat niet alleen op de verschijningsfrequentie, maar ook op de vier seizoenen, die jaar na jaar ons leven tekenen en kleur geven. Het tijdschrift beoogt het remonstrants gedachtegoed bekend te maken aan leden, vrienden en belangstellenden. Het tijdschrift is daarnaast gericht op lezers met een spirituele belangstelling. Kwadrant is een zusje van Passant, het maandelijks mededelingenblad.

Website

Uitgebreide informatie over de Remonstrantse Gemeente Twente en het blad Passant zijn te vinden op:

twente.remonstranten.nl

Abonnementen

Abonnementen kunnen op ieder gewenst moment worden aangegaan. De abonnementsprijs bedraagt € 16,- per jaar voor 4 nummers inclusief verzend- en administratiekosten. Opgave bij: kwdr@xs4all.nl

Leden en Vrienden van de Remonstrantse Gemeente Twente ontvangen het blad gratis.

Belangstellenden kunnen een gratis proefabonnement aanvragen (4 nummers), adres: kwdr@xs4all.nl

Tekstbijdragen

De redactie stelt tekstbijdragen van leden, vrienden of belangstellenden zeer op prijs. De kopij past binnen de doelstelling van het blad en bestaat als regel uit maximaal 600 woorden. Zonodig kan de redactie auteurs vragen een bijdrage in te korten.

Inhoudsopgave

3. Redactioneel
4. Van Hadewijch tot Hillesum
6. Houvast van regels en rechtstaat in een globaliseerde wereld
10. Het licht voor het oprapen!
12. Zinprikker
13. Leeskring 'van Driem'
14. Voorjaarsprogramma

De foto's op pagina 3, 10 en 11 zijn van

Ds. Johan Meijer

Redactioneel

Komend voorjaar komt Annette van Dijk op vier donderdagmiddagen (12+19 april en 17+24 mei) mystieke teksten 'van Hadewych tot Hillesum' met ons lezen. Wie vanwege de vele charlatannerie rond mystiek bij dat thema enige reserve voelt opkomen, moet in deze Kwadrant beslist de inleiding daarop van Annette van Dijk lezen. Het kan u dan niet ontgaan dat we in haar een zeer terzake kundige gids mogen verwelkomen die ons leren kan kaf van koren te onderscheiden.

Een welkome aanvulling daarop lijkt de inleiding van ds. Johan Meijer uit Borne 'Over Iona, Keltisch Christendom, heelheid, zang en zegen' te worden. In het mystieke karakter daarvan is hij zich, vooral door zijn verblijf op het Schotse kloostereilandje Iona, gaan verdiepen. Daarvan zal hij ons verslag doen op zaterdagmorgen 26 mei.

Onze eigen Bärbel Dorbeck-Jung heeft aansluiting gezocht bij ons jaarthema 'Houvast'. Ze heeft als uitgangspunt de preek van Peter Nissen op 29 oktober genomen. Die betoogde daarin dat remonstranten, hoewel ze niet zo van regels houden, toch Kerkerde of Gemeentereglement onmogelijk kunnen missen.

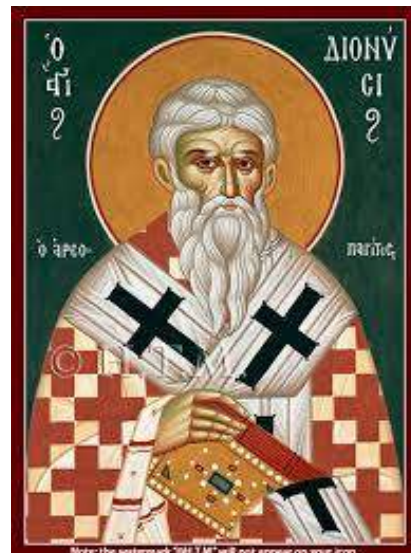
Zonder dat Houvast aan gemaakte afspraken zijn op beslissende momenten conflicten onvermijdelijk. In het bredere kader van actuele onzekerheids- en onveiligheidsgevoelens in een geglobaliseerde wereld breidt Bärbel die gedachte o.a. aan de hand van de Pools-Amerikaanse filosoof Zygmunt Bauman helder en indringend uit naar onze nationale en internationale samenleving. Bärbel noemt haar bijdrage een ode aan het toelaten van onzekerheid 'van binnen' én aan het houvast dat recht(sregels) en rechtsstaat kunnen bieden. En ze besluit met de wens dat deze ode ook voor remonstranten een aanleiding zal zijn om hun 'haat-liefde' verhouding met regels kritisch te overdenken.

Verder biedt dit nummer nog een leuk verslag van de leeskring 'Van Driem', het programma van de landelijke remonstrantse Beraadslag op 10 maart in Hengelo en van ons eigen gemeentelijke cursusprogramma. En natuurlijk ontbreekt ook het gemopper van Zinprikker niet.

Henk van Waveren

Van Hadewijch tot Hillesum

Annette van Dijk

Dionysius de Areopagiet

Het woord

Het woord 'mystiek' kent sinds het begin van de vorige eeuw verschillende betekenissen. Ging het aanvankelijk om een ervaring van de mens met zijn God of met de grond van zijn bestaan, in latere tijden kreeg het woord de betekenis 'geheimzinnig', 'duister' en 'exotisch'. Vaak was dat dan negatief bedoeld, waardoor veel misverstanden over de betekenis ervan ontstonden. Men zegt wel dat 'mystiek' oorspronkelijk komt van het Griekse 'muo', dat 'de ogen sluiten' betekent en tevens 'niet tegen oningewijden spreken over de mysteriën'. Het woord gaat echter ook terug op een geschrift van pseudo-Dionysius de Areopagiet (\pm 500 nC), die met zijn *Mystica Theologica* een tegenstelling creëerde met de natuurlijke (verstandelijke) theologie van zijn tijd. Het is deze pseudo-Dionysius, die wordt beschouwd als een van de grondleggers van de Westerse mystiek, de mystiek waar het hier om gaat.

Een andere manier van denken

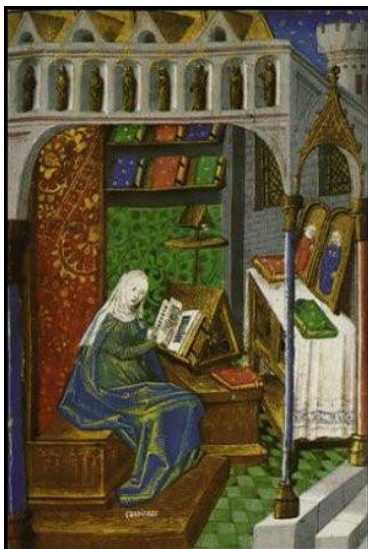
Een mysticus is niet iemand die de rede, of zo je wilt 'het denken' uitschakelt; hij gaat er alleen anders mee om dan gebruikelijk. De middeleeuwse mystica Hadewijch (\pm 1260) legt het zo uit: de ziel heeft twee ogen: de rede en de minne. Met het begrip 'minne' wijst zij naar het mystiek beleven dat in het gevoel huist. Rede en gevoel moeten (ook) in de mystiek samenwerken, maar tenslotte blijft altijd toch weer de minne, het gevoel, over. Die ervaring beschrijft ze bijvoorbeeld in haar negende visioen: *Doe*

wart mi redene onderdaen, ende ruumde op haer; ende het quam minne ende omvinc mij; ende ic quam buten den gheeste ende bleef liggende verdrongen tote hoghe op den dach in onseggheleke wondere. (Vertaling: Toen werd rede mij onderdanig en zij ruimde haar plaats. En minne kwam en omving mij. En ik raakte buiten de geest en bleef liggen tot laat op de dag, verdrongen in onzegbare wonderen.)

In de vergelijkende godsdienstwetenschap worden vier aspecten genoemd, die gelden voor iedere godsdienst: een dogmatisch, een ethisch, een cultisch en een mystiek element. Deze elementen worden in verschillende tijden en culturen niet altijd op dezelfde manier gewaardeerd. Het Verlichtingsdenken ging er bijvoorbeeld van uit dat alles op den duur door mensen begrepen zou kunnen worden, terwijl de romanticus niet primair naar dat begrip streefde, maar zich vooral liet leiden door zijn intuïtie en gevoel. Die opvattingen vonden hun weerslag in de religies, waardoor in sommige periodes de mystiek domineerde en in andere juist dogmatiek en regels.

Mystici in alle tijden

Maar mystiek is van alle tijden. Wie de Westerse mystiek van haar oorsprong tot nu bestudeert, ziet dat al gauw. In de Christelijke oudheid kennen we bijvoorbeeld Paulus, Plotinus, Gregorius van Nyssa, pseudo-Dionysius de Areopagiet en Augustinus. In de middeleeuwen zien we mystici als Bernardus van Clairvaux, Meester Eckhart, Hadewijch en Jan van Ruusbroec. Belangrijk is

Hadewijch

later de beweging die we Moderne Devotie noemen, met onder andere Thomas à Kempis en Geert Groote. Na de stilte vanaf de Reformatie zien we in het Westen nieuwe mystiek ontstaan, vaak geïnspireerd door Oosterse denkers, maar ook vanuit de eigen Westerse cultuur. Het is in die tijd, dat de term mystiek zijn (vaak ongunstige) bijbetekenissen kreeg, hoewel ook juist toen grote belangstelling bestond voor mystici in de wezenlijke betekenis van het woord. In en na de Tweede Wereldoorlog leefden Titus Brandsma, Ety Hillesum en bijvoorbeeld Dag Hamerskjöld; ook onze eigen tijd kent veel mystici.

Mystieke teksten lezen

Mystieke uitingen zijn vaak moeilijk te begrijpen. Zij worden voor een belangrijk deel bepaald door de tijd, de plaats en de cultuur waarin zij zijn ontstaan, maar zelfs als we die kennen, zijn we er nog niet. Om mystieke teksten te kunnen leren lezen, moet je mystieke taal begrijpen. En zoals je de Bijbel op verschillende manieren kunt lezen, zo is dat ook met mystieke teksten. Voor de Bijbel geldt dat je hem kunt lezen als (spannend) boek of als literair meesterwerk. Maar je kunt ook mediterend lezen en de verschillende passages in hun spirituele waarde op je laten inwerken (lectio divina). Tenslotte kun je de Bijbel bestuderen vanuit allerlei vragen, zoals herkomst van teksten, historische feiten, vormen van beeldspraak, woordgebruik of vertaling. Zo kun je ook mystieke teksten op verschillende manieren lezen en het is daarbij van belang dat je realiseert waar je precies mee bezig bent als

zo'n tekst voor je ligt.

Het gaat bij mystiek niet alleen om visioenen; het gaat op de eerste plaats om die manier van denken, waarbij het dogmatische wijkt voor persoonlijke spiritualiteit. Visioenen nemen daarbij wel een opmerkelijke plaats in, maar zijn toch slechts een gedeelte van wat wij mystiek noemen. Veel mystici schreven bijvoorbeeld ook brieven en/of gedichten die we als mystieke geschriften zien. Daarbij gaat het om beschouwingen, instructies en liederen van verlangen, vreugde en verdriet over het gaan en komen van minne, de hemelse bruidegom, het eeuwige....

Waarde in onze tijd

Over de waarde van visioenen worden we het nooit eens. Ze zijn vaak geschreven vanuit een bepaalde traditie, maar wat en in hoeverre de inhoud ervan op beleving berust, zal nooit helemaal duidelijk worden, al dragen veel brieven van mystici wel bij tot beter begrip ervan. Meer nog dan gedichten en visioenen bezit een aantal brieven bovendien actuele waarde. Als Hadewijch aan haar vriendinnen raad geeft over een verstandige manier van leven, wijst zij bijvoorbeeld op te grote haastigheid, teveel willen doen en het nemen van te weinig tijd voor werkelijk belangrijke zaken. Ze zegt het op haar manier, volgens de codes van haar tijd en haar milieu, maar de aandachtige lezer kan de inhoud van de brieven en de wijze lessen ook gebruiken in zijn eigen leven.

Houvast van regels en rechtsstaat in een geglobaliseerde wereld

Bärbel Dorbeck-Jung

In Nederland verschijnen in de dertiende eeuw mystieke teksten in de eigen taal van het land en niet meer in het Latijn. Kennismaken met die vroege mystici – vaak vrouwen – betekent in aanraking komen met mensen die in een tijd en omgeving vol dwingende dogma's en voorschriften zochten naar een eigen plaats, een eigen taal en eigen symbolen. Die probeerden te vinden wat werkelijk belangrijk was en zich daar, ondanks tegenstand en onbegrip om hen heen, helemaal voor inzetten.

Het ging daarbij vaak om intelligente mensen die met beide benen op de grond stonden, zeer ontwikkeld waren, verschillende talen spraken en contact hadden met hoge autoriteiten. Hun adviezen kwamen veelal voort uit zorg voor de mensen die met hen leefden; hun raad was vaak praktisch, logisch en verstandig. Veel mystici verbinden op kritische wijze mystiek uit vroegere tijden met hun eigen denken en spiritualiteit. Eckhart, Ruusbroec, de denkers van de Moderne Devotie en ook velen na hun kenden oudere geschriften en werden erdoor geïnspireerd. Ook de fiere Hadewijch kende haar voorgangers. Zij wist wat zij wilde en zij ging er helemaal voor.

Cursus

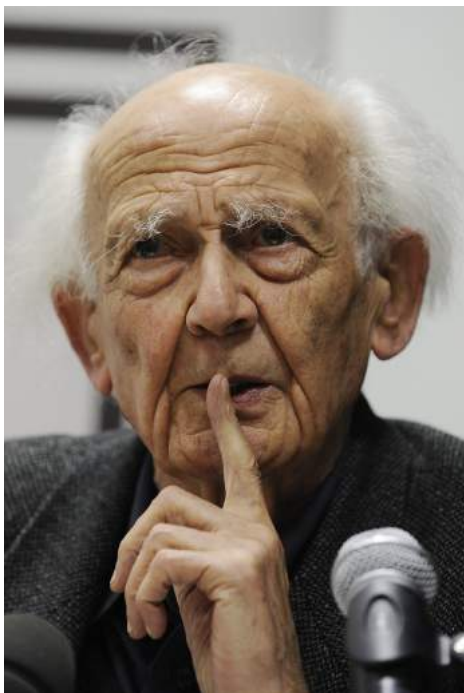
In de cursus *Omgaan met mystieke teksten* wil ik aan de hand van muziek, teksten en verhalen van belangrijke personen uit een aantal stromingen van de geschiedenis van de Westerse spiritualiteit laten zien hoe de mystiek zich in, om en vechtend met de kerk ontwikkelde. In de cursus zal ik over vier perioden in de geschiedenis van de mystiek wat meer vertellen, we zullen teksten uit die perioden (indien nodig vertaald) met elkaar op verschillende manieren lezen, luisteren naar muziek die daarbij hoorde en alles laten resoneren tot in onze eigen tijd.

Op die manier hoop ik de mystiek van 'Hadewijch tot Hillesum' tot nu, gezicht te geven en voor iedereen begrijpelijk te maken.

In de dienst van 29 oktober 2017 merkte ds. Peter Nissen op dat Remonstranten niet van regels houden. Hij wees erop dat het regelwerk bij Remonstranten veel beperkter is dan bij andere kerkgemeenschappen. De Remonstrantse kerkorde bestaat uit maar acht bladzijden (tegenover 1752 canones in de Codex Iuris Canonici van de Rooms-Katholieke kerk). Maar schijn bedriegt. Nissen gaf toe dat de Remonstrantse kerkorde 100 bijlagen heeft. Blijkbaar hebben Remonstranten een 'haat-liefde' verhouding met regels. Enerzijds willen ze zo min mogelijk regels. Anderzijds kunnen zij ook niet zonder het houvast dat regels bieden.

Al lang interesseert mij de 'haat-liefde' met regels. Graag wil ik begrijpen waarom mensen en organisaties steeds weer houvast zoeken in regels. Waarom geven zij niet graag openlijk toe dat zij van het houvast van regels houden? En welk houvast bieden rechtsregels in de Nederlandse rechtsstaat? In deze bijdrage verken ik deze vragen in een breder kader van actuele onzekerheids- en onveiligheidsgevoelens in een geglobaliseerde wereld. Een dergelijke reflectie kan inzicht bieden in een weinig besproken aspect van het actuele Remonstrantse thema 'houvast'.

Bij het gebruik van regels speelt het menselijke streven naar controle, risicobeperking, zekerheid en veiligheid een belangrijke rol. Actuele drijfveren van dit streven zijn existentiële angsten die mensen in een geglobaliseerde wereld ontwikkelen. Volgens de grote filosoof en socioloog Zygmunt Bauman heeft de huidige globalisering veel negatieve, angstaanjagende gevolgen. Nu de nationale grenzen doorbroken zijn en vervagen voelen de meeste mensen dat zij geen grip meer op hun leven hebben.

Zygmunt Bauman

Zij zien dat de lokale en nationale politiek steeds machtelozer wordt. De macht verschuift naar het mondiale niveau en naar grillige markten. Daardoor ontstaat een ontembare onzekerheid. Mensen voelen zich overgeleverd aan de macht van multinationals die alles doen om zich aan beperkende nationale rechtsregels te onttrekken. Zoals Thomas Piketty en andere economen hebben aangetoond gaan de huidige ontwikkelingen gepaard met groeiende ongelijkheid. Vrijheid houdt vaak niet meer in dan consumptievrijheid.

Met het oog op deze ingrijpende gevolgen kenmerkt Bauman de actuele mondialisering als negatief. Met vlijmscherpe woorden beschrijft hij de 'negatieve mondialisering' als een parasitaire en roofzuchtige ontwikkeling die zich voedt met de energie die zij aan nationale staten en burgers onttrekt. Hij ziet de huidige elites als jagers door de wereld trekken. Anders dan de 'boswachters' en 'tuinders' in vroegere tijden hebben 'jagers' geen utopieën meer over een 'ideaal bos' of een 'ideale tuin'. De huidige elites zijn alléén op zoek naar nieuwe prooi. Zij zijn niet meer gericht op het beschermen of bewerkstelligen van een natuurlijk evenwicht.

Bauman wijdt de groei van existentiële onzekerheids- en onveiligheidsgevoelens en de vertwijfelde roep naar dwingende controlemechanismen (zoals het sluiten van grenzen en nieuwe rechtsregels) mede aan de zwakte van de nationale politiek.

Nationale regeringen hebben geen middelen ontwikkeld om de negatieve gevolgen van de mondialisering op te vangen. Zij hebben de existentiële angsten nog versterkt door afbraak van de sociale welvaartstaat. Collectieve solidariteit en sociale zekerheden nemen steeds meer af. Nu is de geïndividualiseerde mens primair verantwoordelijk om de slagen van het noodlot op eigen kracht te boven te komen. De mens moet zichzelf redden en daarbij uiterste flexibiliteit tonen. Daardoor wordt het leven steeds onzekerder. De meeste mensen kunnen de snelle mondiale veranderingen niet bijbenen en raken verstrikt in onveiligheids- en onzekerheidsgevoelens. Gekluisterd aan hun televisies en smartphones die rampen en onrechtvaardigheid van de hele wereld op het netvlies prenten worden existentiële angsten dag en nacht aangewakkerd. Bovendien worden deze angsten in een geseculariseerde samenleving niet meer verzacht door de troost die het geloof bieden kan.

Mensen reageren op hun angsten met het trekken van scheidslijnen en grenzen. Zij zoeken houvast in afscheiding, afzondering en beveiliging, alsmede in het sluiten van nationale grenzen voor immigranten. Machteloos tegenover het duizelingwekkende tempo van nadelige veranderingen richten de meeste mensen zich volgens Bauman op schijnoplossingen. Zij projecteren hun eigen existentiële angsten vooral op vluchtelingen en ervaren hen onbewust als voorboden van het eigen ongeluk. Dagelijks kan men zien hoe berooid, broos en hulpeloos vluchtelingen zijn. Om het eigen ongeluk te voorkomen worden zij als indringers ervaren en afgewezen. Deze projectie die gevoed wordt door media en populistische politici leidt tot een uitzichtloze, negatieve spiraal van toenemende onzekerheids- en onveiligheidsgevoelens.

> Om uit de negatieve spiraal van existentiële angsten te komen is noodzakelijk dat mensen zich ervan bewust worden dat de projectie van existentiële angsten op vluchtelingen en terrorisme van de echte problemen afleidt <

Bauman biedt een scherpe en huiveringwekkende analyse van onze gevoelens van onzekerheid en de wijzen waarop houvast wordt gezocht in een onzekere, geglobaliseerde wereld. Hij schudt ons wakker en laat ons zien welke oplossingen niet werken. Om uit de negatieve spiraal van existentiële angsten te komen is noodzakelijk dat mensen zich ervan bewust worden dat de projectie van existentiële angsten op vluchtelingen en terrorisme van de echte problemen afleidt. Bovendien moeten zij hun veel te hooggespannen verwachtingen over zekerheid en veiligheid temperen. Bauman pleit voor radicale politieke veranderingen. In het kader van een positieve mondialisering dienen macht en politiek weer bijeen te worden gebracht. Sociale, politieke en persoonlijke rechten kunnen alléén stevig houvast geven als zij mondiale gelding hebben. Mensen zijn inmiddels wereldwijd mondiaal zodanig met elkaar verstrengeld dat een terugtocht naar lokale en nationale eilanden een doodlopende weg is.

In Baumans werk vinden wij geen concrete ideeën over mondiale rechten, regels of andere oplossingen die houvast zouden kunnen bieden. Hij geeft geen specifieke suggesties hoe mensen met toenemende onzekerheids- en onveiligheidsgevoelens zouden kunnen omgaan. Daarom ben ik verder gaan zoeken in mijn filosofische bibliotheek. Daarbij heb ik Interessante ideeën in Alan Watts boek over de wijsheid van onzekerheid gevonden. Vijftig jaar eerder dan Bauman riep Watts op om gevoelens van onzekerheid meer toe te laten. Verbazingwekkend is dat Watts reeds in 1951 concludeerde dat ondanks een stijgende levensstandaard toenemende angst, frustraties en verslavingen aan drugs,

genot en hevige prikkelingen van de zintuigen het leven beheersen. Mensen streven krampachtig naar controle en zekerheid. Zij zijn vergeten op hun instinctieve wijsheid te vertrouwen. Volgens Watts is dit mede een gevolg van het verdwijnen van het geloof in God en het hiernamaals, want vroeger maakte het geloof gevoelens van onzekerheid draaglijk.

Evenals Bauman pleit Watts voor een nieuwe zienswijze die begint bij de acceptatie dat het leven volstrekt onzeker en onveilig is. Aansluitend bij boeddhistische ideeën vergelijkt hij het leven met een rivier die continu in beweging is. Mensen krijgen meer handlingsvrijheid als zij mee bewegen met de permanent veranderende levensstroom. Een voorwaarde voor meer vrijheid is dat men in de werkelijkheid van het hier en nu leeft en niet in het verleden of in de toekomst. Men moet zich ervan bewust zijn dat er geen veiligheid bestaat en dit inzicht volledig in zijn leefwijze integreren. Watts is ervan overtuigd dat een dergelijke levenswijze existentiële angsten en de behoefte om scheidslijnen te trekken vermindert. Het krampachtige streven naar houvast en gedetailleerde regels verdwijnt en er komt weer ruimte voor instinctieve wijsheid.

Het pleidooi van Watts spreekt mij aan. Ik merk dat het loslaten van angsten, het toelaten van onzekerheid dat ik in deze periode van mijn leven aan het oefenen ben vaak een gevoel van vrijheid geeft. Maar de oproep van Watts is niet het hele verhaal. In mijn persoonlijke groei wil ik loslaten en mij kwetsbaar opstellen.

> *Door de nadruk op zelfredzaamheid van het individu, concurrentie en persoonlijke verdiensten is de grote waarde van deze sociale grondrechten uit het zicht verdwenen* <

Daarbij ben ik mij er echter ook ervan bewust dat kwetsbaarheid om bescherming vraagt. Voor positieve mondialisering is veel meer nodig dan een veranderde individuele leefwijze. Anders dan Bauman verwacht ik op dit moment het meeste van een vernieuwing van de waarborgen van de sociale rechtsstaat op het nationale niveau. De ontwikkeling van het internationale recht en de mensenrechten geeft aan dat het nog te lang zal duren totdat er algemeen erkende rechten op mondiaal niveau zullen komen.

Laten wij nog even nader kijken naar de waarborgen van de sociale rechtsstaat. In Europa is de rechtsstaat in de 19^e eeuw na een lange strijd om vrijheid en rechtvaardigheid ontstaan. In plaats van willekeurige beslissingen en gunsten van een vorst is de heerschappij van het recht getreden. De regering is gebonden aan algemeen geldende en democratisch tot stand gekomen wetten. Algemeen geldende wetten moeten de zekerheid bieden dat iedereen gelijk wordt behandeld. Rechtszekerheid houdt ook in dat wetgeving met overheidsdwang gehandhaafd wordt. Eigenrichting is uitgesloten. Aan de burger zijn grondrechten toegekend. Geschillen tussen burgers onderling en tussen de burger en de overheid worden afgehandeld door onafhankelijke rechters. Na een strijd om meer sociale rechtvaardigheid en daadwerkelijke gelijkheid is de klassieke, formele rechtsstaat na de Tweede Wereldoorlog verruimd. Volgens de Nederlandse Grondwet heeft de overheid in de sociale rechtstaat tot taak voldoende werkgelegenheid, bestaanszekerheid, spreiding van welvaart, een goed milieu, volksgezondheid en goed onderwijs te bevorderen,

alsmede voor rechtsbijstand voor minder draagkrachtigen te zorgen.

Door de nadruk op zelfredzaamheid van het individu, concurrentie en persoonlijke verdiensten is de grote waarde van deze sociale grondrechten uit het zicht verdwenen. Te weinig waardering bestaat ook voor de bescherming die rechtsregels bieden. Ten onrechte is de aandacht nu hoofdzakelijk gericht op de vele, te gedetailleerde en overbodige regels die de uitdrukking zijn van vals bureaucratisch machtsvertoon. Veel bezwaren tegen rechtsregels zijn gegrond op eigenbelang. Met Paul Scheffer acht ik een nieuwe strijd voor het algemeen belang van cruciale betekenis. Dit houdt in dat opnieuw gestreden wordt over de invulling van de basiswaarden gelijkheid, vrijheid, duurzaamheid, dienstbaarheid en openheid om nieuw leven te blazen in de sociale grondrechten.

Tot slot. Deze bijdrage is een ode aan het toelaten van onzekerheid 'van binnen', alsmede aan het houvast dat recht en rechtsstaat kunnen bieden. Ik hoop dat deze ode ook een aanleiding voor Remonstranten is om hun 'haat-liefde' verhouding met regels kritisch te overdenken.

N.B. Lezers die zich nader willen verdiepen in de gebruikte literatuur kunnen deze vinden bij Bauman, Zygmunt. *Vloeibare tijden. Leven in een eeuw van onzekerheid.* Klement 2012.
Scheffer, Paul. *Ons driestroompjesland.* NRC van 6 januari 2018, *Opinie & Debat*, pp. 4-6.
Watts, Alan. *The Wisdom of Insecurity.* Pantheon Books 1951.

Het ligt voor het oprapen!

Over Iona, Keltisch Christendom, heelheid, zang en zegen.

ds. Johan Meijer, Borne

Van een bevriende collega uit Amersfoort-Vathorst, ds. Rolinka Klein Kranenburg, kreeg ik een week Iona 'cadeau', als dank voor de zegen-viering van haar en haar man, waarin ik voor mocht gaan. Zij was al verschillende malen op Iona geweest, voor mij was het nieuw. In mei 2017 brachten we samen een week door op het Schotse eiland Iona, een klein eiland aan buitenzijde van het eiland Mull, onderdeel van de zogeheten Schotse Hebriden. Het werd een ware ontdekkingstocht met veel *Entdeckersfreude*. Je maakt je een voorstelling en toch is het weer anders dan je denkt. In het kader van 'beproof alle dingen en behoud het goede', ging ik het avontuur aan. Met wel een aantal vragen in mijn hoofd, zoals: wat is eigenlijk dat Keltisch Christendom, dat op Iona vormgegeven wordt? Is het daar 'zweverig' of juist heel aards? Wat zijn de overeenkomsten en verschillen met Taizé? Ook was ik erg benieuwd naar de vieringen en vooral naar de Iona-liederen, waarvan ik dacht dat die in overvloed gezongen zouden worden. Daar hoopte ik op.

Het liedmateriaal van Iona was niet nieuw voor me. Het bestuderen van liederen was tijdens mijn theologische studie aan de Rijksuniversiteit in Groningen het hoofdvak: liturgiewetenschap, met als accent: geschiedenis en actualiteit van het kerklied (hymnologie). Iona-liederen spraken me al langere tijd aan. Ze zijn inclusief van taal, ze zijn laag-drempelig, niet-dogmatisch en leggen veel accent op de schepping en op onze plaats daarin, ze hebben een positief mensbeeld en gaan vaak over heelheid en 'er mogen zijn zoals je bent'. Een van m'n meest geliefde Iona-liederen is: Wonderwereld vol geheimen/ schepping van God.

Als medewerker aan het *Liedboek - Zingen en bidden in huis en kerk*, zag ik tot mijn vreugde dat er verschillende Iona-liederen in het Liedboek werden opgenomen, evenals Taizé-liederen. De Taizé-traditie ligt me ook na aan het hart en ik was al verschillende malen in deze Broedergemeenschap in de Bourgogne geweest, met een groep jongeren uit de regio.

Met de ervaring dat in Taizé vele liederen worden gezongen in de drie gebedsvieringen die er dagelijks plaatsvinden, had ik de verwachting dat dit op Iona ook zo zou zijn. Mijn idee was dat ik daar die liederen die ik zo mooi vind in hun originele context in ruime mate mee zou maken. Dat viel een beetje tegen, als ik zo vrij mag zijn. Zeker hebben we mooie liederen gezongen, en in hun oorspronkelijke taal, in dit geval het Engels, zijn ze ook nog veel mooier dan wanneer ze vertaald zijn. Maar je kunt niet zeggen dat er veel gezongen wordt op Iona. Waar in Taizé het hoofdaccent ligt op het zingen, ligt op Iona meer de nadruk op het proces dat je in een week beleeft. Daarbij spelen de morgen-, middag-, en avondgebeden wel een rol, maar ze zijn meer onderdeel van het geheel. Ze zijn onderdeel van de liturgie van de hele week, die zich grotendeels buiten de abdijmuren afpeelt.

Het ritueel strekt zich uit over de week waarin je onderdeel bent van de Community. Je komt aan op zaterdag en op die dag staat het avondgebed in het teken van de kennismaking. Je groet elkaar, heet elkaar welkom, wenst elkaar een mooie ontdekkingstocht.

Op de zondagmorgen is er een dienst van Schrift en Tafel, voorgegaan door verschillende leden van de gemeenschap, waarbij opvalt dat er niet ambtelijk of hoogliturgisch wordt gedacht, maar dat eenieder deel mag nemen aan de liturgie. Het avondgebed op de zondag maakte diepe indruk: een stilteviering met een stilte van ruim 20 minuten, die je al mediterend diep kan laten indalen tot de diepere lagen van je zijn. De maandag staat in het teken van Justice and Peace. De Iona-spiritualiteit heeft in het verlengde van het Keltisch christendom een heel aardse, praktische en activistische kant: je hebt je kritisch te verhouden tot schepping, de samenleving, de politiek, de thema's van gerechtigheid en vrede en leden van de wereldwijde Iona-gemeenschap verbinden zich dan ook aan een kritisch-in-de-wereld-staan. De dinsdag gaat over jouzelf, als schepsel, in je kracht en in je kwetsbaarheid. Tijdens een pelgrimage over het eiland, die heel de morgen en middag duurt, word je uitgedaagd om op verschillende plekken na te denken over verschillende thema's uit je persoonlijke leven. Hoogtepunt in mijn beleving is het verblijf, tussen de middag, in Saint Columba's Bay. Tijdens mijn lezing op 26 mei zal ik daar meer over vertellen. Het was erg indrukwekkend, kan ik nu wel alvast onthullen. De woensdag staat ik het teken van jouw roeping als mens in deze wereld en de donderdag gaat over gemeenschap, eindigend in een maaltijdviering in de Abdijkerk, een soort Agapè-viering.

In 'onze' week was dr. Ian Bradley aanwezig. Hij is in Schotland en in heel het Verenigd Konink-

rijk de grote geleerde als het gaat om het Keltisch christendom, waar hij ons op zeer boeiende wijze inleidde. Het Keltisch christendom is vooral ontstaan en ontwikkeld in Ierland en door het missionaire werk van Columba, die in 565 voor het eerst voet aan land zette op het eiland Iona, verder verspreid in Schotland. Waar de Westerse kerk het geloof wereldwijd verbreidde middels gedetailleerd ontwikkelde doctrines en dogmatieken, kent het Keltisch christendom geen uitgebreid uitgewerkte geloofsleer, maar uit het zich in gedichten, liederen, mystieke teksten, persoonlijke geloofsgetuigenissen en zegenteksten. Keltisch christendom staat sterk in verbinding met de Schepping en eert die als een 'wonderwereld vol geheimen'. Dat is geen mysterieuze of magische wereld, maar wel de plaats waar hemel en aarde elkaar haast tastbaar raken.

Herhaaldelijk en met name die ene avond bij volle maan, zeiden Rolinka en ik verwonderd tegen elkaar: 'Het ligt gewoon voor het oprapen!' Het is net of er geen grens, geen afstand is tussen hemel en aarde, of alles hier op z'n plek valt.

Wat voor het oprapen lag waren ook stenen en schelpen. Welke persoonlijke waarde die voor me hebben gekregen en hoe ik die later heb kunnen inzetten in mijn werk als pastor in mijn gemeente in Borne en hoe dat zeggingskracht kreeg voor gemeenteleden, maar ook voor hen die niet zoveel of nagenoeg niets (meer) hebben met kerk en geloof, kom ik graag mondeling toelichten op 26 mei.

> *Ooit zeiden zusters in een klooster tegen een mede-zuster die op reis ging: 'Kom anders terug, of kom anders niet terug'. Nou, ik kwam anders terug!* <

Mijn plan is om dan te vertellen over mijn Iona-reis en over de achtergronden van het Keltisch christendom. Ook gaan we enkele typerende liederen horen (en zingen) en besteden wij aandacht aan het werk van de Ierse priester, dichter en filosoof John O' Donohue, wiens bestseller *Anam Cara* mij diep geraakt heeft. Ook raken zijn zegeteksten mij tot in mijn ziel en verschillende daarvan heb ik de afgelopen maanden gebruikt in de zondagse liturgie of bij afscheidsdiensten en -plechtigheden. De grondgedachte van O'Donohue is typisch Keltisch en dat is dat wij als schepsel deel uit maken van een groter geheel, een holistische werkelijkheid, waarbij ons lichaam woont in onze ziel (en niet andersom, zoals zo vaak traditioneel gedacht en verkondigd wordt). De ziel heeft eeuwigheidswaarde, en komt tot spreken als wij er aandacht en ruimte aan geven. Het lichaam is de tijdelijke gestalte van deze ziel en verdient een goede en aandachtige verzorging evenals vriendschappen die op zielsniveau ons met elkaar verbinden en die ons voeden.

In zijn 'Zegenbede voor Stervenden' schrijft O'Donohue: 'Mogen de gezichten, waarop je ogen zich richten zo'n diepe indruk maken op je ziel dat hun beeld in je binnenste je gezelschap houdt op je reis'. Dit geldt niet alleen voor hen die een reis 'naar de overkant' maken, maar ook voor onze aardse levensreis. De gezichten van mensen die ik tegenkwam op Iona, maar ook de (ver)gezichten van zee en strand en van de volle maan en van de stenen en de schelpen op St. Columba's Bay houden mij sindsdien gezelschap op mijn reis, die door Iona en de aanraking met het Keltisch denken onomkeerbaar veranderd is. Ooit zeiden zusters in een klooster tegen een mede-zuster die op reis ging: 'Kom anders terug, of kom anders niet terug'. Nou, ik kwam anders terug!

Zinprikkers:

zin of onzin?

Happinez Humbug. Allitereert fijn. Misschien niet helemaal fair tegenover genoemd maandblad. Ik zie het alleen maar in de wachtkamer van de dokter en kom dan meestal niet verder dan de cover. Maar ook in kerstnummers van kranten en andere tijdschriften viel er het afgelopen jaar weer heel wat leesvoer van dat kaliber te 'genieten': quasi-diepzinnig gezwijmel over de pathologieën van het moderne leven en tenenkrommende interviews met mensen die wereldlijk succes hebben verruild voor de essentie van klein manipuleerbaar geluk. Hoezo secularisatie? Maar met mystiek heeft het zoeken van geluk weinig van doen, al wordt dat soms wel gesuggereerd. Geluk zoek je niet. Te pakken of af te dwingen valt het ook al niet. Heel soms overkomt het je in de ontmoeting met een vreemdeling als bode van de Vreemdeling bij uitstek. Want die leert je alle zekerheid en houvast los te laten, precies wat je meestal niet zoekt. Zeker christelijke mystici als Hadewijch, Eckhart, Johannes van het Kruis, Teresa van Avila, sommige Moderne Devoten Titus Brandsma en de joodse Etty Hillesum hebben altijd beseft, dat geluk soms in de ontmoeting (niet in de versmelting) met de roepende ander/Ander als genade gevonden, maar nooit afgedwongen kan worden. Goed dat dat in de middagen met Annette van Dijk aan de orde kan komen.

Wat vindt u: Zin of onzin?

Reacties naar de redactie: kwdr@xs4all.nl
of Kwadrantredactie: *De Koperwiek 54, 7609 GS, Almelo*

Leeskring 'Van Driem'

Maarten Huiskamp

Van links naar rechts: Hester Wolhoff, Gijs van Driem, Tineke Staring, Marianne van Waveren, Maarten Huiskamp, Joke Stam en Onno Bordes. Niet aanwezig zijn Ineke Vervoort en Henk Janssen.

Onze leeskring is door Gijs van Driem al meer dan 20 jaar geleden opgericht en bestaat momenteel uit vijf vrouwen en vier mannen. We komen vier keer per jaar bij elkaar en bespreken dan het boek dat we de vorige keer gekozen hebben. Afwisselend een roman en een meer theologisch/spiritueel boekwerk. Ook gedichten komen aan bod.

Tijdens de kring vertelt ieder lid in eerste instantie over zijn eigen indruk van het gelezene. Daarna bevragen we elkaars meningen en proberen we een totaalbeeld op te roepen. Het gesprek wordt door één van de leden geleid. De avond wordt besloten met het kiezen van een boek voor de volgende keer. De leden brengen de keuze zelf in of we sluiten we ons aan bij een thema van de Remonstrantse Gemeente.

De groep heeft een soort boekhouding, waarin de gelezen boeken, de plaats en tijd van samenkomst zijn vastgelegd. Inmiddels zijn er in totaal al zo'n 80 titels 'verwerkt'!

Wat ik geweldig vind in deze groep.

Onze persoonlijke opleidingen en levenservaringen verschillen enorm en daarmee ook onze overtuigingen. We luisteren goed naar elkaar. Het is niet de bedoeling dat iemand wint of verliest. We moeten elkaar verstaan. Op die manier worden het inspirerende avonden.

Wat ik mis.

We zitten bijna allemaal in de zgn. derde levensfase. We kennen verlies. Ons uitzicht is min of meer bepaald. Het zou mooi zijn als er ook jong volwassenen aan mee gaan doen.

Programma remonstrantse Beraadslag 10 maart 2018, Waterstaatskerk, Delde- nerstraat 26 in Hengelo over het thema 'Houvast'.

Ochtend

André Droogers, emeritus hoogleraar Culturele Antropologie aan de VU, houdt een inleiding over de verhouding tussen spel, macht en religie. Hij wil de spelende mens in bijbel, dogmatiek en geloofsbeleving rehabiliteren.

Middag

In de middag twee rondes van vijf workshops:

Ronde 1 (13.15 - 14.30 uur)

A1 *Film als nieuw houvast*, door Amber de Rooij en Koen Holtzapffel

A2 *Houvast in het boeddhisme*, door Petrus Ruys

A3 *Workshop tekenen*, door Diane Boerrigter (onder voorbehoud)

A4 *Zingeving bij daklozen*, een bezoek aan het Leger des Heils Hengelo, met ervaringsdeskundige Ed de Jong

A5 *Houvast in de liefde*, door 'liefdesfilosoof' Jan Drost. Hij publiceerde onder meer de boeken 'Het romantisch misverstand' (2015) en 'Als de liefde voorbij is' (2017)

A6 *Houvast bij Etty Hillesum*, door Marleen Stelling (gevraagd)

Ronde 2 (14.45 - 16.00 uur)

B1 *Hoe kunnen remonstrantse kerken groene kerken worden?*, door Geloof & Samenleving

B2 *Houvast in muziek*, heerlijk zingen onder de bezie-
lende leiding van Kirsten Slettenaar

B3 *Houvast in de mystiek*, een spirituele tocht met Petra Galama

B4 *Geeft Prediker ons houvast?*, bijbels leerhuis met Johan Goud

B5 *Houvast in poëzie*, samen gedichten lezen en bespreken met André Droogers

B6 *Zingeving bij daklozen*, een bezoek aan het Leger des Heils Hengelo, met ervaringsdeskundige Ed de Jong

Afsluiting (16.00 - 16.30 uur)

De afsluiting van de dag wordt verzorgd door een pianist en een zanger van de Nederlandse Reisopera, een organisatie die haar zetel in Enschede heeft. Zij voeren muziek uit waarin het thema 'houvast' tot uitdrukking komt.

Opgeven: via de mail info@remonstranten.org,
de website of telefonisch 030 - 2316970.

Cursussen

Van Hadewijch tot Hillesum

Cursusleidster: Annette van Dijk

Bijeenkomsten: 12 en 19 april en 17 en 24 mei
2018

Tijd: donderdagmiddag van 14.00 -
16.30 uur met een ruime pauze

Plaats: Remonstrantse kerk,
Woltersweg 11, Hengelo

Zie pagina 4 voor een toelichting

De cursus biedt de deelnemers een kennismaking met de Westerse mystiek. Mystiek is een manier van denken waarin naast de rede de ervaring en het gevoel een belangrijke plaats innemen. De eerste bijeenkomst gaat over Hadewijch. Vervolgens de Moderne Devotie en de opkomst van verschillende soorten mystiek aan het eind van de 19^e eeuw. Tenslotte Titus Brandsma en Etty Hillesum. Er wordt uitgelegd wat mystiek is, hoe de verschillende teksten gelezen kunnen worden en wat zij in onze tijd nog kunnen betekenen.

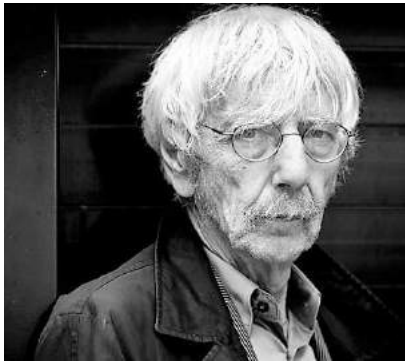
De reader met alle teksten is tijdens de eerste bijeenkomst verkrijgbaar. Behalve het gezamenlijk lezen van teksten valt er ook muziek te beluisteren.

Annette van Dijk is neerlandica en theologe. Zij was docente in het middelbaar en hoger onderwijs en verbonden aan het tijdschrift Narthex.

Annette van Dijk

Bijeenkomsten op zaterdag

Reinbert de Leeuw

De Matthäus Missie van Reinbert de Leeuw

Bijeenkomst: zaterdag 17 maart 2018
Tijd: 10.30 – 12.00 uur
Plaats: Remonstrantse kerk,
Woltersweg 11, Hengelo
Leiding: Kirsten Slettenaar

Rond Pasen 2017 werd een indrukwekkende film uit 2016 op de televisie vertoond: De Matthäus missie van Reinbert de Leeuw. De programmamaker Cherry Duyns volgde Reinbert de Leeuw vanaf de eerste repetitiedagen van de Matthäus Passion tot de aangrijpende uitvoering in de Amsterdamse Nieuwe Kerk. Het is een film over het mysterie van muziek, de betovering en de bijzondere wisselwerking tussen Reinbert de Leeuw en jongere generaties musici en over de bezieling van de musici, de ontroering en de onstuitbare bevlogenheid waarmee Reinbert de Leeuw opgaat in Bachs monumentale Matthäus Passion.

Pianist, componist, dirigent Reinbert de Leeuw, na 78 jaar heeft zijn leven gewijd aan de moderne klassieke muziek, van Schönberg tot Oestvolkskaya. Nu, aangekomen in de kromming van zijn levensboog draait hij zich om en strekt hij zijn armen uit naar Johann Sebastian Bach, naar de Matthäus Passion. Maandenlang heeft hij de partituur bestudeerd, onophoudelijk, obsessief. Hij heeft een missie, droomt van de Matthäus. Het liefst had hij al zijn andere concerten willen afzeggen. 'Als ik mij de rest van mijn leven alleen nog maar met de Matthäus Passion zou moeten bezig houden, zou ik dat zo doen', zegt hij.

Op 17 maart beelden uit de film en vervolgens een nagesprek.

Kennismaken met Iona en Keltisch Christendom

Bijeenkomst: zaterdag 26 mei 2018
Tijd: 10.30 – 12.00 uur
Plaats: Remonstrantse kerk,
Woltersweg 11, Hengelo

Op zaterdag 26 mei mag ik bij u een inleiding houden over Keltisch christendom en de wijze waarop deze spiritualiteit vorm krijgt in de Iona Community op het Schotse eiland Iona en in daaraan verbonden gemeenschappen overal op aarde. In mei 2017 was ik samen met een bevriende collega een week op Iona en maakte daar kennis met deze spiritualiteit, die me zeer aanspreekt en een nieuwe bron van inspiratie aanboorde. Een niet-dogmatisch denken, gecombineerd met mooie rituelen en prachtige, inclusieve liedteksten bieden mooie kansen om op een laagdrempelige manier geloof te communiceren, zoals me sindsdien meerdere keren is gebleken. Hierbij speelt voor mij het denken over de ziel, zoals verwoord door de Ierse priester, filosoof en dichter John O'Donohue een belangrijke rol. Persoonlijke ervaringen, theoretische achtergrond van Keltisch christendom, Iona-liederen en -teksten van O' Donohue vormen ingrediënten voor mijn lezing.

ds. Johan Meijer, predikant in de Protestantse gemeente Borne

Lees het artikel op pagina 10

Wie wij zijn:

Remonstranten is een geloofsgemeenschap van mensen die zich aangesproken voelen door een geest van openheid, vrijmoedigheid en verdraagzaamheid die:

- ruimte biedt voor de ontwikkeling van de eigen spiritualiteit
- een stimulans wil zijn om de eigen ervaringen met anderen te delen en vragen van geloof en samenleving met elkaar te bespreken
- het van belang vindt dat men omziet naar elkaar.

Zoals wij in onze beginselverklaring uitspreken, willen wij God eren en dienen en is onze geloofsgemeenschap geworteld in het evangelie van Jezus Christus. Wij kennen geen bindende geloofsbelijdenis.

Onze traditie kenmerkt zich door het verlangen in contact te blijven met de ontwikkelingen op het gebied van wetenschap en cultuur. De Remonstrantse Gemeente Twente is één van de 46 remonstrantse gemeenten in Nederland.

Iedereen welkom bij onze kerkdiensten, lezingen, cursussen en andere activiteiten.

Kerkgebouw

Adres: Woltersweg 11, 7552 DA Hengelo

Predikant

ds. K.J.G (Kirsten) Slettenaar,
tel. 074 - 357 42 76
e-mail: xbirds@wxs.nl

Interim voorzitter:

Mw. J.J. van Gijssel-Boxem
tel. 0548 - 617654
e-mail: gijsbox@hetnet.nl

Secretaris

Mw. J.N.J. Mulder
tel. 053 4356022; 06 20038222
e-mail: cobimulder3@gmail.com

Penningmeester

Mw. T. Lotgerink Bruinenberg - van der Weide
tel. 074 349 04 26
e-mail: tvanderw@live.nl

Adres voor allen: Woltersweg 11, 7552 DA Hengelo

Website: <https://twente.remonstranten.nl>